

Rettighetspolitikk (IPR-policy) ved Høgskolen i Østfold

Høgskolens håndtering av immaterielle rettigheter og andre rettigheter knyttet til resultatene av høgskoleansattes arbeid

1. Oversikt over ulike typer resultater og rettigheter som kan omfattes av HiØs rettighetspolitikk (IPR)

1.1. Innledning

Som del av sitt samfunnsansvar skal Høgskolen i Østfold bidra aktivt til at samfunnet kan nyttiggjøre seg resultatene av høgskolens virksomhet, herunder næringsmessig utnyttelse. Høgskolens politikk for håndtering av immaterielle rettigheter (IPR) skal sikre at resultater som er skapt eller blitt til ved høgskolen eller er frembrakt helt eller delvis med høgskolens ressurser, blir utnyttet til beste for høgskolen og samfunnet.

Dette dokumentet gjør nærmere rede for de overordnede prinsipper på området, og utgjør *nivå 1* i forhold til de kilder som regulerer høgskolens rettighetspolitikk. I tillegg er det utarbeidet et reglement som materialiserer de mest sentrale elementer som fremgår av dette dokumentet. Det utgjør *nivå 2*. Det finnes endelig et *nivå 3* som består av ulike avtaler som benyttes i det operative arbeidet med rettighetsspørsmål.

Innledningsvis gis det en kort oversikt over de resultater og rettigheter som kan omfattes av Høgskolen i Østfolds rettighetspolitikk, samt en redegjørelse for innholdet av disse rettighetene.

Det bemerkes at samtlige av de immaterielle rettighetene som omtales nedenfor, bortsett fra retten til databaser som er resultatet av «en vesentlig investering», i utgangspunktet bare kan oppstå hos enkeltpersoner (fysiske personer). Dersom høgskolen skal ha rettigheter til slike resultater, må det derfor skje en overdragelse av rettighetene fra den som har frembrakt det beskyttede resultatet til høgskolen. Problemstillingen blir dermed i hvilket omfang høgskolen kan og bør kreve at slik overdragelse skjer.

For patenterbare oppfinnelser følger det av Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 6 første avsnitt at høgskolen har rett til å overta rettighetene til patenterbare oppfinnelser. For å overta retten til åndsverk og databaser etter Åndsverkloven, er det derimot nødvendig at det foreligger avtale om dette. Slik rett til å kreve overdragelse behøver likevel ikke være uttrykkelig avtalt, men kan anses underforstått ut fra den arbeidsavtale den høgskoleansatte har med høgskolen. Det generelle synspunktet er her at arbeidsgiver «*vinner den rett over åndsverket som er nødvendig og rimelig, hvis arbeidsavtalen skal nå sitt formål, men heller ikke mer*». Dette understreker at det sjelden vil være

snakk om noen fullstendig overdragelse av opphavsretten, bare en begrenset bruksrett i den grad dette er nødvendig for at arbeidsavtalen skal nå sitt formål.

For datamaskinprogrammer er derimot utgangspunktet det motsatte, jf. Åndsverkloven § 39 g; her overtar høgskolen som arbeidsgiver som hovedregel retten til datamaskinprogrammer høgskoleansatte har frembrakt som en del av arbeidsforholdet, såfremt ikke noe annet er avtalt. Detaljer rundt dette må fremgå av avtale på nivå 3.

1.2. Faglitterære publikasjoner og undervisningsmateriale

Faglitterære publikasjoner og annet forsknings- og undervisningsmateriale som er et resultat av vitenskapelig ansattes arbeid ved Høgskolen i Østfold, vil normalt være opphavsrettsbeskyttet, jf. Åndsverkloven § 1. Den ansatte har da enerett til å fremstille eksemplarer av og tilgjengeliggjøre materialet for allmennheten, jf. Åndsverkloven § 2.

1.3. Patenterbare oppfinnelser

Det kan meddeles patent på oppfinnelser som er industrielt anvendbare, som er nye i forhold til hva som var kjent før patentsøknadens inngivelsesdag, og som dessuten skiller seg vesentlig fra dette (har oppfinneshøyde). jf. Patentloven § 1 første avsnitt, jf. § 2 første avsnitt. Gjennom et slikt patent oppnår innehaveren en tidsbegrenset enerett til å utnytte oppfinnelsen.

1.4. Datamaskinprogrammer

Den som frembringer et datamaskinprogram, har opphavsrett til programmet, jf. Åndsverkloven § 1 første avsnitt, jf. andre avsnitt nr. 12, forutsatt at programmet er originalt. Opphavsrettsvernet av programmet verner i hovedsak programkoden og variasjoner av denne, men verner derimot ikke programmets underliggende struktur og ideer. Oppfinnelser som utnytter et datamaskinprogram vil etter omstendighetene likevel kunne patenteres, og derigjennom gi enerett til utøvelse av oppfinnelsen, uavhengig av den konkrete utformingen av programkoden.

1.5. Databaser

Etter åndsverkloven § 43 første avsnitt har den som frembringer «et formular, en katalog, en tabell, et program, en database eller lignende arbeid som sammenstiller et større antall opplysninger, eller som er resultatet av en vesentlig investering, enerett til å råde over hele eller vesentlige deler av arbeidets innhold ved å fremstille eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten». Databasevernet kan etter kravet om «vesentlige investeringer» verne sammenstillingen av både små og store mengder data, forutsatt at vesentlighetskravet er oppfylt.

1.6. Fysiske gjenstander

I noen tilfeller vil fysiske gjenstander være gjenstand for eller resultatet av forskning ved høgskolen. «Fysiske gjenstander» defineres som «ethvert materielt produkt (organisk, uorganisk og biologisk materiale), herunder substanser, organismer, avlinger og materialer».

Rettigheter til slike fysiske gjenstander skiller seg fra de øvrige rettighetene som omhandles av høgskolens rettighetspolitikk, i den forstand at det ikke er snakk om immaterielle rettigheter, men eiendomsrettigheter. Forvaltningen av fysiske gjenstander som brukes ved eller er resultater av forskning, har imidlertid så nær sammenheng med høgskolens rettighetshåndtering for øvrig, at det er formålstjenlig å la også disse omfattes av rettighetspolitikken.

2. Hvem bør omfattes av høgskolens rettighetspolitikk?

Høgskolens rettighetspolitikk bør i utgangspunktet gjelde resultater frembrakt både av vitenskapelig ansatte og øvrige ansatte. Høgskolens rettigheter til frembringelser skapt av høgskoleansatte under arbeidet her vil i mange tilfeller følge underforstått av arbeidsavtalen. Resultatet av de vitenskapelige ansattes arbeid vil imidlertid stå i særstilling her idet arbeidsresultatet spinger ut av prinsippet om forskningens og undervisningens frihet, slik dette er slått fast i universitets- og høyskoleloven § 1-5.

De generelle prinsipper om rettighetsovergang til arbeidsgiver kan derfor ikke anvendes uten videre på disse ansatte. Behovet for en gjennomgang av forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker når det gjelder immaterielle rettigheter, vil derfor som alminnelig regel være størst i forhold til denne gruppen ansatte.

Resultater av andre ansattes arbeid vil i større grad enn hva tilfellet er for vitenskapelig ansatte, være av en slik art og ha en slik tilknytning til den ansattes arbeidsforhold at høgskolens rettigheter må anses klarlagt ved de generelle regler i arbeidslivet, uten at det er behov for ytterligere avtale-regulering. Det vil imidlertid kunne være situasjoner hvor også slike ansatte yter en slik selvstendig skapende innsats at dette må anses å falle utenfor ansettelsesområdets kjerneområde, og hvor det derfor vil kunne være behov for særskilt avtale med arbeidsgiver om rettighetsspørsmålet.

3. Ulike interesser knyttet til forvaltningen av resultatene av faglig virksomhet ved høgskolen

3.1. Generelt

Det primære formål ved forskningen ved høgskolen er å bidra til kunnskaps- og forsknings-fellesskapet, både nasjonalt og internasjonalt. Det er samtidig viktig at HiØ forvalter rettighetene til materiale som er frembrakt på høgskolen på en slik måte at høgskolen ikke mister muligheten til selv å utnytte dette.

Viktig er også at som en del av sin samfunnsoppgave plikter høgskolen å bidra til innovasjon og nyskaping, gjennom å legge til rette for bedre kommersiell utnyttelse av slike forskningsresultater.

3.2. Særlig om forholdet til utenforstående tredjeparter

Forskningen ved høgskolen vil i mange tilfeller skje i samarbeid med eller med finansiering fra utenforstående tredjeparter. Dette kan skje ved

1. forskningssamarbeid med norske og utenlandske forskningsinstitusjoner eller andre institusjoner (for eksempel helseforetakene)
2. ekstern finansiering (for eksempel fra NFR eller EU)
3. oppdragsforskning

Ved forskningssamarbeid med utenforstående tredjeparter vil disse kunne opparbeide rettigheter til slike frembringelser som er omhandlet i dette dokumentet. Rettighetene vil da som regel bli et sameie mellom de forskjellige bidragsyterne. Det er viktig at det inngås avtaler som i tilstrekkelig grad sikrer HiØ rett til å utnytte resultatene av forskning som er gjenstand for slikt samarbeid.

Ved avtaler om ekstern finansiering vil ekstern tredjepart i de fleste tilfeller forutsette at rettighetene til resultatet av forskningsprosjektet skal tilfalle enten høgskolen eller tredjeparten selv. Det vil være viktig å unngå at det oppstår uklarhet med hensyn til rettighetsspørsmål ved slikt samarbeid, og det anbefales at avklaring av rettighetsspørsmål inngår som et fast element ved slik samarbeid. I alle tilfeller skal prinsippene i Åndsverkloven følges og alminnelige prinsipper om akademisk frihet respekteres.

3.3. Særlig om student- og stipendiatarbeider

En særlig problemstilling er høgskolens rådighet over åndsverk som er frembrakt av studenter og stipendiater, særlig i relasjon til utnyttelse i høgskolens egen undervisnings- og forskningsvirksomhet. Dette kan være skriftlige arbeider, i form av for eksempel bachelor-, master- og doktorgrads-avhandlinger, eller kunstnerisk eller vitenskapelig produksjon.

Det rettslige utgangspunktet er at studenter og phd-kandidater innehar rettighetene til det de frembringer som en del av studiet, det være seg åndsverk, patenterbare oppfinnelser eller rettslig vernede databaser. Høgskolens utnyttelse av slike frembringelser forutsetter derfor avtale med studentene og stipendiatene.

Enkelte bachelor- og masterprosjekter er mer ressurskrevende enn andre, gjennom utnyttelsen av kostbart utstyr ved høgskolen, for eksempel ved produksjon av film og annet kunstnerisk arbeid.

Utgangspunktet i slike tilfeller må også her være at studenten skal kunne ta en bachelor eller mastergrad uten å måtte frasi seg rettigheter til egne arbeider. Ved enkelte prosjekter som er spesielt ressurskrevende for høgskolen, for eksempel ved at de krever innkjøp eller leie av spesielt utstyr, må man likevel kunne kreve at studenten samtykker til å gi høgskolen visse rettigheter ved en eventuell senere kommersialisering av resultatet. Forutsetningen må imidlertid være at studenten alternativt kan gjennomføre bachelor- eller mastergradsstudiet ved et annet, mindre ressurskrevende prosjekt.

Stipendiatene er, i motsetning til studentene, ansatt ved høgskolen med det formål å skrive en doktoravhandling. Dette gjør at man her nok må godta en noe større grad av rettighetsoverføring til HiØ for doktoravhandlinger enn hva tilfellet er for studentarbeider.

Kravet om at en doktorgradsavhandling skal kunne inngå som en del av fagets vitenskapelige litteratur tilsier at disse skal være offentlig tilgjengelige, også for phd-kandidater som ikke er ansatt ved høgskolen. Man kan imidlertid ikke gå så langt som å stille som forutsetning for opptak på doktorgradsprogrammet verken for tilsatte stipendiater eller ekstern finansierte at kandidatene overfører alle rettigheter til avhandlingen til høgskolen. Ut fra hensynet til offentlig tilgjengelighet og kritiserbarhet må man imidlertid kunne kreve at phd-kandidatene, uavhengig av om de er ansatt ved høgskolen eller ikke, samtykker til elektronisk publisering etter at avhandlingen er antatt til disputas.

En særlig problemstilling i forholdet mellom henholdsvis student og stipendiat og veileder er hvem som skal krediteres ved publisering av arbeider studenten og stipendiaten har frembrakt.

I lys av det avhengighetsforhold som gjerne foreligger mellom veileder og student, må det påligge høgskolen å gjøre studentene og stipendiatene uttrykkelig oppmerksom på «Vancouverreglene»¹ om kravene for å kunne stå som medforfatter, og hvilke konsekvenser disse har for hvordan man krediterer andre ved publisering, samt sørge for at disse blir fulgt.

4. Publisering

4.1 Generelt

Forskning er, ved siden av undervisning og formidling, høgskolens hovedoppgave og den virksomhet som skal ligge i bunnen for alle andre funksjoner. Det er i høgskolens og samfunnets interesse at resultatene av vitenskapelig ansattes arbeid i så stor grad som mulig blir gjort tilgjengelig for både forskerfellesskapet og allmennheten. Det ligger i dette at kommersiell utnyttelse av forskningsresultater må være en biaktivitet, og at slik virksomhet må skje på en måte som ikke kommer i konflikt med høgskolens plikt til å formidle sine forskningsresultater og grunnlaget for disse, jf. universitets- og høyskoleloven § 1-3 bokstav d.

De ansatte selv vil også som normalt ha en sterk interesse i å publisere resultatene av egen forskning. Det må derfor være en målsetting for høgskolen til å søke å legge til rette for publisering av ansattes forskningsresultater.

Den store vekt som legges på de ansattes rett til publisering kommer til uttrykk blant annet i Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 6 tredje avsnitt, der det angis at vitenskapelig ansatte ved universitet og høyskoler etter melding til arbeidsgiver, har rett til å publisere en patenterbar oppfinnelse, selv om dette fører til at oppfinnelsen taper sin nyhet og derfor ikke kan patenteres.

Forskerens ønske om å formidle forskningsresultater til vitenskapssamfunnet og verden for øvrig er med andre ord gitt prioritet i kollisjon med kommersialiseringsinteresse som kan tilsi hemmelighet. Dette bør være normgivende retningslinjer for kommersialisering av alle typer forskningsresultater.

¹ I henhold til Vancouver reglene skal forfatterskap skal være basert på:

- a) Vesentlige bidrag til idé og utforming, eller datainnsamling, eller analyse og tolkning av data
- b) Utarbeiding av selve manuskriptet eller kritisk revisjon av artikkelens intellektuelle innhold
- c) Godkjenning av artikkelversjonen som skal publiseres

Samtlige kriterier (a, b og c) må være oppfylt.

Publisering behøver ikke nødvendigvis skje i kommersiell form i trykt eller elektronisk bok eller tidsskrift, det kan også benyttes åpen tilgjengeliggjøring på Internett (f.eks. i Open Access publiseringskanaler). Dette er i hovedsak enten publisering i åpent tilgjengelige elektroniske tidsskrifter eller arkivering på høgskolen i åpne, nettbaserte forskningsarkiv.

En særegen form for publisering er tilgjengeliggjøring av datamaskinprogrammer under såkalte åpne programvarelisenser (Open Source). Ved bruk av slike lisenser blir ikke programmet bare gjort tilgjengelig for allmennheten; mottaker av programmet gis, på visse vilkår, også vide tillatelser til å bruke, bearbeide og gjøre programmet tilgjengelig for allmennheten både i opprinnelig og i endret form, samtidig som programmets kildekode gjøres tilgjengelig.

Bruk av slike lisenser i forskningsammenheng vil ikke bare gjøre forskningsresultatene som ligger i programmene lettere tilgjengelig, men kan også legge grunnlag for utvikling av forskningsverktøy som ikke ville ha blitt utviklet dersom slike tillatelser ikke hadde blitt gitt. Hensynet til publiseringsfriheten tilsier videre at vitenskapelige ansatte bør kunne «publisere» sine arbeider gjennom å gjøre dem tilgjengelig under slike åpne programvarelisenser, selv om det vanskeliggjør en eventuell senere kommersialisering av programmet, jf. løsningen på den parallelle konflikten ved patenterbare oppfinnelser i Arbeidstakeroppløsningsloven § 6 tredje avsnitt.

Uavhengig av den opphavsrettslige vurderingen av dette spørsmålet, bør høgskolen ikke motsette seg at vitenskapelig ansatte tilgjengeliggjør programmer som er frembrakt i arbeidet under åpne programvarelisenser.

4.2 Kreditering

Et særlig spørsmål som oppstår ved publisering av vitenskapelige arbeider, er hvem som skal krediteres ved publiseringen. Opphavsmannen til et åndsverk har etter Åndsverkloven § 3 første avsnitt «krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier». Her er det et viktig poeng at det bare er den eller de som har bidratt med original, skapende innsats til verkets *utforming* som kan anses som opphavsmenn til dette. Den som har bare bidratt med ideer, forskningsresultater, økonomisk eller praktisk bistand og lignende, kan ikke anses som opphavsmann til verket.

Rett til navngivelse ved publisering kan imidlertid følge av andre regler. Et eksempel på et slikt regelsett er de såkalte «Vancouverreglene» som oppstiller tre vilkår for å bli kreditert som forfatter av en publisert artikkel i artikkelens byline. Forfatteren må

1. vesentlig bidra til innhenting av data eller analyse og tolkning av innhentede data som ligger til grunn for artikkelen og til utformingen av denne
2. skrive utkast til artikkelen eller omarbeide artikkelen på sentrale punkter
3. godkjenne artikkelen for publisering.

Bidragstgere som har bidratt til artikkelen på andre måter, men uten å oppfylle de tre vilkårene, skal i stedet krediteres utenfor «byline» i en egen del av artikkelen

«Vancouverreglene» gjelder etter sitt innhold bare ved publisering i biomedisinske tidsskrifter, men disse prinsippene er i ferd med å få karakter av forskningsmessig etiske retningslinjer som legges til grunn på alle fagfelt.

5. Høgskolens bruk av resultatene av ansattes arbeid i undervisning

5.1 Ansattes undervisningsopplegg og undervisningsmateriale

Som en del av sitt ansettelsesforhold ved høgskolen produserer vitenskapelig ansatte større mengder materiale til bruk i undervisningen. Eksempler på slikt materiale kan være oppgaver til bruk i undervisningen og annet generelt undervisningsmateriale, Power Point-presentasjoner til bruk i forelesninger, disposisjoner for utdeling til studentene, og lyd- og filmopptak av forelesninger.

Bruk av slikt materiale i vanlig undervisning vil normalt anses å innebære både tilgjengeliggjøring og eksemplarframstilling av materialet, dersom det fremstilles kopier, jf. Åndsverkloven § 2.

Høgskolen må i kraft av ansettelsesforholdet anses å ha tillatelse til utnyttelse av materialet i forbindelse med undervisning som den ansatte utfører som ledd i sitt ansettelsesforhold der. Oftest er det den ansatte selv som står for utnyttelsen, for eksempel i forbindelse med egne forelesninger. Spørsmålet om høgskolens rett til undervisningsmateriale oppstår først og fremst der den ansatte slutter ved høgskolen eller opphører å undervise i fagene han har utarbeidet undervisningsmateriale for.

Utgangspunktet må her være at høgskolen ikke alene i kraft av ansettelsesforholdet har fått overdratt noen fullstendig rett til materialet. Høgskolen kan for eksempel ikke nekte den ansatte å utnytte materiale han eller hun selv har utarbeidet ved en annen institusjon. Spørsmålet blir dermed om høgskolen har fått overdratt en begrenset rett til også selv å utnytte materialet, uten opphavsmannens medvirkning og kontroll.

Her må det sondres mellom materiale som ansatte har utarbeidet for bruk i undervisningen mer generelt, altså også for andre brukere, og materiale som ansatte har utarbeidet med sikte på egen fremføring, typisk opplegg for egne forelesninger.

Høgskolen vil gjerne måtte anses å ha fått overdratt rett til utnyttelse av materiale som er utarbeidet til generell bruk. Her mangler den tette tilknytning mellom opphavsmann og fremførelse som ellers kan tilsi at dette anses som en personlig rettighet for ham eller henne. Det normale vil imidlertid fortsatt være at undervisningsopplegg er noe den ansatte utarbeider som et personlig faglig prosjekt med sikte på egen fremføring, og at slikt materiale ikke er ment for utnyttelse av andre enn den ansatte selv.

Ved utarbeidelse av større undervisningsopplegg, for eksempel programmer, multimediamateriale og film, kan derimot høgskolens rett til materialet i en del tilfeller følge av måten undervisningsmateriale er blitt til på. Den ansatte er for eksempel ansatt eller frikjøpt fra undervisningsplikt med det formål i arbeide med dette. I slike tilfeller bør det imidlertid utformes konkrete avtaler på nivå 3 for å skape klarhet i rettighetsforholdene.

5.2 Optrykk av ansattes artikler i kompendier mv.

Høgskolens utnyttelse av ansattes faglitterære produksjon, for eksempel ved optrykk i kompendier og kopiering for utdeling i undervisningen, vil som alminnelig utgangspunkt innebære en utnyttelse som krever samtykke fra rettighetshaver. Slikt samtykke har høgskolen per i dag innhentet gjennom avtaler om avtalelisens med flere rettighetshaverorganisasjoner (deriblant Kopinor).

Det karakteristiske ved avtalelisenser er at avtalen, som inngås mellom høgskolen og en representativ rettighetshaverorganisasjon, også er bindende for rettighetshavere som ikke er medlem av rettighetshaverorganisasjonen. Disse må finne seg i at deres verk blir utnyttet innenfor de rammer og til de priser som avtalen fastsetter, uten at de selv får noen form for godtgjørelse for dette. I forhold til utenforstående rettighetshavere, er avtalen om avtalelisens med andre ord en tvangslisens og en avståelse av rettighet til vedkommende organisasjon.

Slike avtalelisensordninger er imidlertid ikke til hinder for at høgskolen klarer utnyttelse av materialet direkte med rettighetshaverne. Dette har som konsekvens at dersom høgskolen inngår avtaler om utnyttelse av visse typer materiale direkte med rettighetshaverne, vil utnyttelse av slikt materiale ikke kunne inngå i grunnlaget for beregning vederlag etter avtalelisensen.

6. Høgskolens bruk av resultatene av ansattes arbeid i forskningsøyemed

Det er en overordnet forutsetning for høgskolens virksomhet at forskningsresultater og i rimelig omfang også underlagsmaterialet for disse, skal være tilgjengelig for andre i forskningsøyemed. Den omstendighet at forskningsresultater ofte er vernet som immaterielle rettigheter, vil som utgangspunkt ikke forhindre at disse resultatene kan anvendes i forskningsøyemed, fordi den generelle kunnskapen som ligger bak i alle tilfelle skal være fritt tilgjengelig.

Hvis forskningsresultater er frembrakt i samarbeid med utenforstående tredjeparter kan det her oppstå særlige problemer. Her kan det oppstå spørsmål om utnyttelse av informasjonen som for eksempel ligger i databaser krever samtykke fra utenforstående. For å sikre at HiØ skal kunne utnytte databasen i forskningsøyemed, er det da nødvendig at høgskolen i forkant av eller så tidlig som mulig i prosjektet, sikrer seg rett til slik anvendelse gjennom avtaler med sine ansatte og eventuelle utenforstående tredjeparter.

Når det gjelder fysiske gjenstander som er frembrakt med høgskolens ressurser eller på annen måte er samlet inn eller blitt til gjennom høgskolens virksomhet, anses disse som HiØs eiendom så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med inngåtte avtaler eller andres rettigheter, for eksempel pasienters rettigheter knyttet til blodprøver, vevsprøver mv.

Samtidig må forskere som har bidratt til å frembringe slikt forskningsmateriale, ha rett til livslang tilgang til slikt materiale og til å utnytte dette. På samme måte bør forskere ved HiØ, i samsvar med etablerte sedvaner og i tråd med prinsippet om etterprøvbarhet av forskningsresultater, stå fritt til å dele forskningsresultater i form av fysiske gjenstander med kolleger ved andre institusjoner. Ved publisering i enkelte vitenskapelige tidsskrifter, vil forfatterne etter tidsskriftenes avtalepraksis måtte forplikte seg til å dele slike gjenstander.

Forskere ved HiØ bør kunne avgi fysiske gjenstander som er høgskolens eiendom med følgende begrensninger:

1. Noe av gjenstanden skal være igjen på Høgskolen i Østfold, dvs., man skal normalt ikke tømme kilden.
2. Mottaker skal ikke videreformidle materialet til tredjepart uten HiØs godkjenning.
3. Fysiske gjenstander kan bare gis bort til forskningsformål. Bortgivelse til kommersielle forhold krever særlig avtale.
4. Forskeren skal innhente undertegnet avtale om bruken av det utleverte materiale (Material Transfer Agreement) fra mottaker før utsendelse.

7. Særlige spørsmål knyttet til kommersialisering av resultatene av høgskoleansattes arbeid

7.1 Innledning

Ved spørsmål knyttet til høgskolens rett til å overta resultatet av høgskoleansattes arbeid med sikte på kommersialisering, må det skilles mellom to typer av frembringelser.

På den ene siden har man faglitterær produksjon og for så vidt kunstnerisk produksjon. Slik produksjon er i stor grad noe den enkelte forfatter eller kunstner står for alene, eller sammen med noen få andre, og innebærer normalt ganske begrenset bruk av høgskolens ressurser. Den tradisjonelle oppfatningen har vært at i den grad det er interessant å kommersialisere resultatet av slikt arbeid, for eksempel i form av lærebøker, er dette en rett for den ansatte selv. Økonomiske gevinster av slik kommersialisering tilfaller den enkelte forfatter.

På den annen side har man mer «industrielle» rettigheter, som patenterbare oppfinnelser, data-maskinprogrammer og databaser. Som en del av sin samfunnsoppgave plikter høgskolen her å bidra til innovasjon og nyskaping gjennom å legge til rette for bedre kommersiell utnyttelse av slike forskningsresultater.

7.2 Kommersialisering av faglitterære publikasjoner og undervisningsmateriale

Som alminnelig regel verken kan eller bør høgskolen gripe inn i sine ansattes adgang til å publisere sin faglitterære produksjon. Unntak fra dette vil i første rekke være aktuelt når det er tale om særlig tilrettelagt undervisningsmateriale der høgskolen har lagt ned betydelige ressurser i produksjonsprosessen. Dette er særlig aktuelt for digitale undervisningsopplegg.

I den grad slikt materiale kan utnyttes kommersielt utenfor høgskolen, typisk ved andre utdanningsinstitusjoner, bør rettighetsforholdene til materiale avklares mellom høgskolen og de ansatte gjennom avtale.

7.3 Kommersialisering av patenterbare oppfinnelser

I Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 4 første avsnitt er det fastsatt at dersom ansatte ved Høgskolen:

«som har forsknings- eller oppfinnervirksomhet som sine vesentligste arbeidsoppgaver [har] nådd fram til en oppfinnelse ved utførelsen av disse oppgave[ne] eller en oppfinnelse [er] resultat av en nærmere angitt oppgave som en arbeidstaker er blitt pålagt i sin tjeneste, kan [høgskolen som arbeidsgiver] kreve retten til oppfinnelsen helt eller delvis overført til seg».

Den ansatte som gjør en slik oppfinnelse

«skal uten unødig opphold gi arbeidsgiveren skriftlig melding om dette med opplysning om hva oppfinnelsen består i».

Dersom høgskolen som arbeidsgiver utnytter denne retten til å få oppfinnelsen overdratt til seg, har oppfinnere krav på «rimelig godtgjøring» etter Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 7 første avsnitt. HiØ tar her utgangspunkt i «Princeton-modellen»².

7.4 Kommersialisering av datamaskinprogrammer

Datamaskinprogrammer er som nevnt opphavsrettslig beskyttet etter Åndsverkloven § 1 første avsnitt, jf. andre avsnitt nr. 12. Opphavsretten til programmet oppstår i første omgang bare hos fysiske personer.

Dersom høgskolen som arbeidsgiver skal ha rett til å utnytte opphavsretten, må det derfor skje en overdragelse. Åndsverkloven § 39 g oppstiller imidlertid en regel om at opphavsretten til datamaskinprogrammer som er *"skapt av en arbeidstaker under utførelsen av oppgaver som omfattes av arbeidsforholdet eller etter arbeidsgivers anvisninger"*, går over til arbeidsgiver dersom ikke annet er avtalt.

Ansatte som frembringer datamaskinprogrammer har meldeplikt til høgskolen om dette, dersom programmet er del av en oppfinnelse som potensielt er patenterbar, jf. Arbeidstakeroppfinnelsesloven § 5.

7.5 Kommersialisering av databaser

Som ved andre immaterialrettigheter, kan rett til å forføye over en database som alminnelig utgangspunktet bare oppstå hos enkeltpersoner. Der databasen er *"resultatet av en vesentlig investering"*, jf. Åndsverkloven § 43 første avsnitt, oppstår retten imidlertid hos den som har foretatt investeringen. I vår sammenheng vil en slik vesentlig investering i de fleste tilfeller komme fra høgskolen, slik at HiØ allerede fra frembringelsen av har rettighetene til databasen.

Databaser kan likevel være bygget opp eller frembrakt på en slik måte at ansatte eller utenforstående tredjeparter også har rettigheter til delelementer av innholdet i denne.

For å sikre at HiØ skal kunne utnytte databasen til kommersielle formål, er det derfor nødvendig at høgskolen i forkant av prosjektet sikrer seg rettighetene til anvendelse av slike delelementer gjennom avtaler med sine ansatte og eventuelle utenforstående tredjeparter.

7.6 Kommersialisering av fysiske gjenstander

Fysiske gjenstander som er frembrakt med høgskolens ressurser eller på annen måte er samlet inn eller blitt til gjennom høgskolens virksomhet, anses som HiØs eiendom så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter. På grunnlag av denne eiendomsretten vil høgskolen kunne pålegge ansatte som planlegger kommersialisering av slike gjenstander meldeplikt om dette.

Hvis slik kommersialisering foretas, vil det på samme måte som ved kommersialisering av immaterielle rettigheter kunne oppstå spørsmål om inntektsfordeling mellom dem som har frembrakt det fysiske materialet, høgskolen, og eventuelt det forskningsmiljø frembringelsen har skjedd i.

² Inntekter ved kommersialisering av oppfinnelser fordeles med 1/3 til oppfinnerne, 1/3 til høgskolen og 1/3 til det forskningsmiljø oppfinnelsen springer ut av, såfremt ikke særlige hensyn tilsier en annen fordeling.

Praksis er her at man i utgangspunktet følger den tredeling som praktiseres ved inntektsfordeling som følge av kommersialisering av andre resultater.